

KARTA E PARISIT PËR IA-NË DHE GAZETARINË

PARIS CHARTER
ON AI
AND JOURNALISM

Paris, 10 nëntor 2023

HYRJE

Ne, si përfaqësues të komunitetit mediatic dhe të gazetarisë, njohim ndikimet transformuese të inteligjencës artificiale (IA) për njerëzimin. Ne mbështesim bashkëpunimin global për të garantuar që IA të mbrojë të drejtat e njeriut, paqen dhe demokracinë, dhe të jetë në përputhje me aspiratat dhe vlerat tona të përbashkëta.

Historia e lajmeve dhe informacionit është e ndërthurur me përparimin teknologjik. IA, e cila shtrihet nga automatizimi bazik deri te sistemet analitike dhe krijuese, sjell një kategori të re teknologjish me një kapacitet të pakrahasueshëm për t'u ndërthurur me mendimin, dijen dhe krijimtarinë njerëzore. Ajo përfaqëson një kapërcim domethënës në mbledhjen e informacionit, kërkimin e së vërtetës, rrëfimin e ngjarjeve dhe përhapjen e ideve. Si e tillë, ajo do të ndryshojë thellësisht kushtet teknike, ekonomike dhe shoqërore të gazetarisë dhe të praktikës editoriale. Sistemet e IA-së kanë potencialin, në varësi të dizenjimit, qeverisjes dhe aplikimit të tyre, të transformojnë peizazhin global të informacionit. Megjithatë, ato paraqesin edhe një sfidë strukturore ndaj së drejtës për informim. E drejta për informim përbëhet nga liria për të kërkuar, marrë dhe aksesuar informacion të besueshëm. Ajo është e rrënjësor në kuadrin ligjor ndërkombëtar, duke përfshirë Deklaratën Universale të të Drejtave të Njeriut, Konventën Ndërkombëtare për të Drejtat Civile dhe Politike, dhe Partneritetin Ndërkombëtar për Informacionin dhe Demokracinë. Kjo e drejtë mbështet liritë themelore të opinionit dhe të shprehjes.

Roli shoqëror i gazetarisë dhe i organizatave mediatiche si ndërmjetës të besueshëm për shoqërinë dhe individët është një gur themeli i demokracisë dhe forcon të drejtën për informim për të gjithë. Sistemet e IA-së mund t'i ndihmojnë mediat në përmbushjen e këtij roli, por vetëm nëse përdoren në mënyrë transparente, të drejtë dhe të përgjegjshme, në një mjedis editorial që mbron me vendosmëri etikën e gazetarisë.

Duke pohuar këto parime, ne mbrojmë të drejtën për informim, mbështesim gazetarinë e pavarur dhe angazhohemi për lajme dhe media të besueshme në epokën e IA-së.

1. ETIKA NË GAZETARI UDHËHEQ MËNYRËN SI MEDIAT DHE GAZETARËT PËRDORIN TEKNOLOGJINË.

Mediat dhe gazetarët përdorin teknologji që rrisin kapacitetin e tyre për të përmbushur misionin e tyre parësor: garantimin e së drejtës së çdokujt për informacion cilësor dhe të besueshëm. Ndjekja dhe arritja e këtij qëllimi duhet të drejtojë zgjedhjet e tyre lidhur me mjetet teknologjike.

Përdorimi dhe zhvillimi i sistemeve të IA-së në gazetari duhet të mbrojnë vlerat thelbësore të etikës gazetareske, përfshirë vërtetësinë dhe saktësinë, drejtësinë, paanshmërinë, pavarësinë, mosdëmtimin, mosdiskriminimin, llogaridhënien, respektin për privatësinë dhe për konfidencialitetin e burimeve.

2. ORGANET MEDIATIKE I JAPIN PËRPARËSI VEPRIMTARISË NJERËZORE.

Vendimmarrja njerëzore duhet të mbetet qendrore si në strategjitë afatgjata, ashtu edhe në zgjedhjet e përditshme redaksionale.

Përdorimi i sistemeve të IA-së duhet të jetë një vendim i qëllimshëm dhe i mirëinformuar, i marrë nga njerëzit. Ekipe redaksionale duhet të përcaktojnë qartë qëllimet, fushëveprimin dhe kushtet e përdorimit për çdo sistem të IA-së. Ato duhet të sigurojnë një mbikëqyrje ndërsektoriale dhe të vazhdueshme të ndikimeve të sistemeve të IA-së të vëna në përdorim, të garantojnë përputhjen e rreptë të tyre me kuadrin e përdorimit, dhe të ruajnë kapacitetin për t'i çaktivizuar ato në çdo kohë.

3. SISTEMET E IA-SË TË PËRDORURA NË GAZETARI I NËNSHTROHEN NJË VLERËSIMI PARAPRAK DHE TË PAVARUR.

Sistemet e IA-së të përdorura nga mediat dhe gazetarët duhet t'i nënshtrohen një vlerësimi të pavarur, gjithëpërfshirës dhe të thelluar, në të cilin përfshihen grupet mbështetëse të gazetarisë. Ky vlerësim duhet të dëshmojë në mënyrë të fortë përputhjen me vlerat thelbësore të etikës gazetareske.

Këto sisteme duhet të respektojnë ligjet për privatësinë, pronësinë intelektuale dhe mbrojtjen e të dhënave, duke vendosur një kuadër të qartë llogaridhënieje për çdo mospërmbushje të këtyre kërkesave. Preferohen sistemet që funksionojnë në mënyrë të parashikueshme dhe që mund të shpjegohen thjesht.

4. MEDIAT JANË GJITHMONË PËRGJEGJËSE PËR PËRMBAJTJEN QË PUBLIKOJNË.

Mediat marrin përgjegjësi editoriale, përfshirë përdorimin e IA-së në mbledhjen, përpunimin ose përhapjen e informacionit. Ato janë të përgjegjshme dhe llogaridhënese për çdo përmbajtje që publikojnë.

Përgjegjësitë e lidhura me përdorimin e sistemeve të IA-së duhet të parashikohen, të përcaktohen dhe t'u caktohen njerëzve, për të siguruar respektimin e etikës gazetareske dhe të udhëzimeve editoriale.

5. MEDIAT RUAJNË TRANSPARENCËN NË PËRDORIMIN E SISTEMEVE TË IA-SË.

Çdo përdorim i IA-së që ka ndikim të ndjeshëm në prodhimin ose shpërndarjen e përmbajtjes gazetareske duhet të deklarohet qartë dhe t'u komunikohet të gjithë atyre që marrin informacionin, së bashku me përmbajtjen përkatëse.

Mediat duhet të mbajnë një regjistër publik të sistemeve të IA-së që përdorin apo kanë përdorur, duke detajuar qëllimet, fushëveprimin dhe kushtet e përdorimit të tyre.

6. MEDIAT SIGUROJNË ORIGJINËN DHE GJURMUESHMËRINË E PËRMBAJTJES.

Mediat duhet, sa herë që është e mundur, të përdorin mjetet më të përparuara që garantojnë autenticitetin dhe prejardhjen e përmbajtjes së publikuar, duke ofruar të dhëna të besueshme rreth origjinës së saj dhe çdo ndryshimi të mëvonshëm që ajo mund të ketë pësuar.

Çdo përmbajtje që nuk i plotëson këto standarde autenticiteti duhet të konsiderohet si potencialisht mashtruese dhe duhet t'i nënshtrohet një verifikimi të plotë.

7. GAZETARIA VENDOS NJË VIJË TË QARTË MES PËRMBAJTJES AUTENTIKE DHE ASAJ SINTETIKE.

Gazetarët dhe mediat përipiqen të sigurojnë një dallim të qartë dhe të besueshëm mes përmbajtjes që rrjedh nga kapja fizike e botës reale (si fotografitë dhe regjistrimet audio e video) dhe asaj që krijohet ose ndryshohet ndjeshëm nëpërmjet sistemeve të IA-së. Ata duhet të favorizojnë përdorimin e pamjeve dhe regjistrimeve autentike për të paraqitur ngjarjet e vërteta.

Mediat duhet të shmangin mashtrimin e publikut në përdorimin e teknologjive të IA-së. Në veçanti, ato duhet të përmbahen nga krijimi ose përdorimi i përmbajtjes së gjeneruar nga IA-ja që imiton pamjet dhe regjistrimet e botës reale ose që imiton në mënyrë bindëse persona realë.

8. PERSONALIZIMI DHE REKOMANDIMI I PËRMBAJTJES NËPËRMJET IA-SË MBRON DIVERSITETIN DHE INTEGRITETIN E INFORMACIONIT.

Në media, projektimi dhe përdorimi i sistemeve të IA-së për personalizimin dhe rekomandimin automatik të përmbajtjes duhet të udhëhiqet nga etika gazetareske. Sisteme të tilla duhet të respektojnë integritetin e informacionit dhe të nxisin një kuptim të përbashkët të fakteve dhe këndvështrimeve përkatëse. Ato duhet të theksojnë perspektiva të larmishme dhe të nuancuara mbi tema të ndryshme, duke nxitur mendimin e hapur dhe dialogun demokratik.

Përdorimi i sistemeve të tilla duhet të jetë transparent, dhe përdoruesve duhet t'u jepet mundësia, sa herë të jetë e mundur, t'i çaktivizojnë ato, për të garantuar qasje të pafiltruar në përmbajtjen redaksionale.

9. GAZETARËT, MEDIAT DHE GRUPE TË MBËSHTETËSE TË GAZETARISË PËRFSHIHEN NË QEVERISJEN E IA-SË.

Si roje thelbësore të së drejtës për informim, gazetarët, mediat dhe grupet mbështetëse të gazetarisë duhet të luajnë një rol aktiv në qeverisjen e sistemeve të IA-së. Ata duhet të përfshihen në çdo mbikëqyrje institucionale globale ose ndërkombëtare të qeverisjes dhe rregullimit të IA-së.

Ata duhet të sigurojnë që qeverisja e IA-së të respektojë vlerat demokratike dhe që diversiteti i njerëzve dhe i kulturave të pasqyrohet në zhvillimin e IA-së.

Ata duhet të mbeten në ballë të dijes në fushën e IA-së. Ata angazhohen të shqyrtojnë dhe të raportojnë mbi ndikimet e IA-së me saktësi, nuancë dhe mendje kritike.

10. GAZETARIA MBRON THEMELIN E SAJ ETIK DHE EKONOMIK NË MARRËDHËNIET ME ORGANIZATAT E IA-SË.

Qasja e sistemeve të IA-së në përmbajtjen gazetareske duhet të rregullohet nga marrëveshje zyrtare që garantojnë qëndrueshmërinë e gazetarisë dhe mbrojnë interesat e përbashkëta afatgjata të mediave dhe gazetarëve. Pronarët e sistemeve të IA-së duhet t'u atribuohen burimeve, të respektojnë të drejtat e pronësisë intelektuale dhe të ofrojnë kompensim të drejtë për mbajtësit e të drejtave. Ky kompensim duhet t'u kalojë gazetarëve nëpërmjet një shpërblymje të drejtë. Pronarët e sistemeve të IA-së kërkohet gjithashtu të mbajnë një regjistër transparent dhe të detajuar të përmbajtjes gazetareske të përdorur për të trajnuar dhe ushqyer sistemet e tyre.

Mbajtësit e të drejtave duhet ta kushtëzojnë ripërdorimin e përmbajtjes së tyre nga sistemet e IA-së me respektimin e integritetit të informacionit dhe të parimeve themelore të etikës gazetareske. Bashkë, ata bëjnë thirrje që sistemet e IA-së të projektohen dhe të përdoren në mënyrë të tillë që të garantojnë informacion cilësor, pluralist dhe të besueshëm.